

Потребителските плащания – болезнен, но необходим инструмент на здравната политика: отзив за книгата на Елка Атанасова „Пациентски плащания в здравния сектор“

Patient Payments – Painful but Indispensable Tool of Health Policy: A Review of a book by Elka Atanasova titled „Patient Payments in the Health Sector“

Автор на отзива: Стефка Коева, професор, д.ик.н.

Reviewed by Stefka Koeva, Professor, PhD, D.Sc. (Ec.)

***Резюме:** Отзивът се отнася до първото по рода си в България комплексно изследване на потребителските плащания: контекстът на тяхното съществуване, теоретичните аспекти на необходимостта от възникването им, ефектите и влиянията им, както и практиката и опита от прилагането им в различни здравни системи.*

***Ключови думи:** потребителски плащания, пациентски плащания, плащания от джоба, директни плащания, потребителски такси, поделяне на разходите*

***Abstract:** This is a review of a book by Elka Atanasova titled “Patient Payments in the Health Sector“, which is the first comprehensive study in Bulgaria of patient payments: their overall context, theoretical underpinning, effects and importance as well as application in different health systems in 14 European countries.*

***Key words:** patient payments, out-of-pocket payments, formal payments, informal payments, user charges, cost sharing*

Потребителските плащания – болезнен, но необходим инструмент на здравната политика

Промяната е новото нормално състояние на глобалното здравеопазване и на здравния сектор навсякъде по света. Тази промяна се предопределя и подхранва от нарастващата продължителност на живота и съответно все по-големия дял на застаряващо население; непрестанно и повсеместно налагащите се иновативни технологии и методи на лечение; растящата тежест на хроничните заболявания и множествената заболяемост, ежедневно повишаващите се изисквания на по-компетентни, информирани и овластени пациенти; повишеното внимание към качеството на грижите и персонализацията на обслужването и транслационната медицина, които в съвкупност тласкат здравните разходи нагоре и създават напрежение за всички видове бюджети: домакински, фирмени и държавни. Финансирането на здравеопазването се основава на добре познатия микс от държавни източници, задължителни осигурителни вноски, пациентски плащания и различни форми на доброволни здравни застраховки, допълващи или заменящи задължителното покритие, който придобива най-разнообразни варианти в различните страни. И все пак, експлозивно нарастващите темпове на растеж на

разходите за здравеопазване, регистрирани през последните десетилетия, макар и поукротени от глобалната кризата от 2008 г., налагат повсеместно съществени промени в обхвата, източниците и дълбочината на здравното покритие в опит за овладяване на разходите. Една от тези промени е разширяване на ролята и мястото на пациентските плащания. Това именно обуславя и нарастващия интерес – теоретичен и прагматичен – към тях.

Пациентските плащания са един от онези инструменти на здравната политика, до които доскоро се прибегваше без особени предварителни проучвания и анализи. Това, обаче, не е вече така и настоящият труд, „*Потребителските плащания в здравния сектор*“, предложен на вниманието на читателите от Елка Атанасова, го доказва по убедителен начин. Той представлява първото по рода си у нас комплексно изследване на потребителските плащания: контекстът на тяхното съществуване, теоретичните аспекти на необходимостта от възникването им, ефектите и влиянията им, както и практиката и опита от прилагането им в различни здравни системи. Разработката е естествено продължение на работата на авторката по темата след участието ѝ в проект „ASSPRO CEE 2007“ (2008-2013) на Европейската комисия, посветен на политиките на потребителските плащания в страните от Централна и Източна Европа. Но настоящият труд отразява по-нататъшната самостоятелна задълбочена аналитична работа на Елка Атанасова по въпроса за пациентските плащания. Тя стъпва на богатство от конкретни емпирични изследвания, запълнили вакуума по темата в чужбина през последните две десетилетия, анализира, обобщава и систематизира идеите по въпроса и провокира размисъл относно силните и слаби страни на този лост на здравната политика, неговия потенциален ефект и възможности за приложение. На българската публика е предложен цялостен продукт, добре структуриран, компетентно разработен и обоснован, който има всички шансове да привлече вниманието на научната общност и особено на хората, занимаващи се със здравна политика.

Логиката на изследването естествено стъпва на основните начини на финансиране на здравеопазването, за да се очертае мястото и ролята на потребителските плащания сред тях (*Глава 1*), като концептуалната рамка на потребителските плащания е изведена от спецификата на здравните пазари (*Глава 2*). Използването на различни видове потребителски такси и системата на поделение на разходите основателно се свързва най-вече с нуждата да се намали моралният риск при използването на медицинските ресурси, да се индуцира по-разумно търсене на здравни услуги и продукти и оттам евентуално да се допринесе за овладяване на здравните разходи.

Централни за анализа, обаче, са *Глава 3* и *Глава 4*, като именно тук проличават и основните достойнства на изследователския стил и маниер на авторката. В *Глава 3* е много систематично развита теоретичната рамка на потребителските плащания: видове механизъм, цели, връзка с търсенето, ефективността, справедливостта и ефектите, особено от гледна точка на различията между формални и неформални плащания.

Няколко момента от добавената стойност на работата към здравно-икономическата и здравно-политическата литература заслужават специално внимание. *Първо*, на българската публика се предлага комплексно и многообхватно изследване по тема, която е твърде чувствителна, но не докрай изяснена в дълбочина и в теоретичен, а още по-малко – в практичен план. *Второ*, извършена е систематизация в различни разрези и е направена оригинална класификация на потребителските плащания, форми и видове, разширена с техните квази-форми; директни плащания, формални (официални) плащания (директни, индиректни и квази-формални) и неформални плащания (плащания в брой, подаръци в натура и квази-неформални). *Трето*, в *Глава 4* са предприети мащабно проучване и анализ на практиката на формалните потребителски плащания в четиринадесет европейски страни, разделени според модела на здравна система, като за водораздел на двата периода (1990 – 2008 и от 2008 досега) удачно е избрана кризата от 2008 г. Сравнимостта на практиките за читателя е улеснена от избирания единен подход към профилиране на страните: кратко описание на източниците на финансиране, механизмът на

събиране на приходи и ролята и размера на формалните потребителски плащания в извънболничната и болнична помощ. Така авторката сполучливо извежда и проследява реакциите на страните в зависимост от промените в политико-икономическата среда и дава богат материал за размисъл относно българската реалност. *Четвърто*, не може да не направи впечатление богатият научен апарат, на който е базиран анализът, и собствените заключения (232 източника, от които 205 на английски език). Подобна научна осведоменост и компетентност, макар и считана за задължителна в съвременния свят на леснодостъпни бази данни и бързо разпространяващо се научно знание, за съжаление не се среща често в българската научна литература и е отличителен белег и достойнство на настоящия труд.

Освен за по-широката научна публика в областта на икономиката, здравната икономика и общественото здравеопазване, настоящото изследване представлява особен интерес за две по-специализирани групи. *Едната* е обучаващите се в сферата на здравния и фармацевтичен мениджмънт, здравните специалисти и представителите на средствата за масово осведомяване. *Другата* група е тази на хората, влияещи върху националната здравна политика и директно формиращи я. Изведените обобщения и дискретно направените препоръки в предлагания от Елка Атанасова труд, осмислени и преценени в светлината на икономическата и обществена реалност и очертаващия се пред страната дневен ред, могат да бъдат добра основа за ефективни политически решения.

20 ноември 2017 г.

Проф. Стефка М. Коева, д.ик.н.